

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNNALLE

Lausunto hallituksen esityksistä 8/2026 vp eduskunnalle nuorisorangaistusta koskevan lainsäädännön muuttamista koskevaksi lainsäädännöksi.

Yleistä

Esityksessä on otettu kiitettävällä tavalla huomioon nuorisorangaistuksen soveltamiskäytännöstä saatu tutkimustieto sekä näissä selvityksissä paikannetut soveltamisongelmat. Niistä suurin osa palautuu viranomaisprosesseihin sekä vaiheisiin ennen itse rangaistuksen määräämispäätöstä. Seuraamusselvityksen laatimista ja sisältöä koskeviin säännöksiin tehtävät muutokset, nuorille suunnattujen seuraamusvaihtoehtojen soveltuvuuden tarkempi läpikäynti, nuorisorangaistuksen sisältöön lisättäviksi ehdotetut osiot, sekä mahdollisuus suorittaa osa rangaistuksesta hoitamalla päihteiden ja riippuvuuksien ongelmallista käyttöä ovat kaikki erinomaisen tervetulleita muutoksia. Kiinnitän seuraavassa huomiota lähinnä eräisiin teoreettisluontoisiin näkökohtiin, joilla on merkitystä arvioitaessa seuraamuksen kestoa koskevia muutosehdotuksia.

Seuraamuksen keston pidentäminen ja rinnastukset ehdolliseen vankeuteen

Rangaistuksen käyttöehtojen kannalta merkittävin muutos on rikoksen vakavuuden määrittäminen itsenäiseksi lajivalintaperusteeksi sekä seuraamuksen keston korottaminen vuodesta kahteen vuoteen. Molemmat muutokset palvelevat tavoitetta ulottaa seuraamuksen käyttö myös tilanteisiin, joissa nykyisellään tuomitaan yhden vuoden ylittäviä ehdollisia vankeusrangaistuksia mahdollisine oheisseuraamuksineen. Tavoitetta voi itsessään pitää hyvin perusteltuna. Rangaistuskäytäntöanalyysien perusteella seuraamukselle selvästi ”paikkansa” myös nykyisten pidempien ehdollisten vankeusrangaistusten korvaajana. On sitten toinen asia, edellyttäisikö tällainen laajennus nuorisorangaistuksen enimmäiskeston nyt esitetyn kaltaista korotusta.

Ajatuksena tuntuisi olevan, että kestoiltaan samanmittaiset rangaistukset ovat vaihdettavissa: Jos rikoksesta määrättävän ehdollisen kesto ylittää yhden vuoden, tulisi sen sijasta määrättävän nuorisorangaistuksenkin olla pituudeltaan olla samassa mittaluokassa. Myös se, että molemmille säädettäisiin sama enimmäiskesto vahvistaa tulkintaa, jossa näiden seuraamusten vaihtosuhdetta ryhdytään tarkastelemaan niiden keston pohjalta. Tätä tulkintaa vastaan on esittää kolme pääperustetta.

Kuten esityksessäkin todetaan, nuorisorangaistus on velvoittavuudeltaan ehdollista vaativampi. Nytemmin käsillä on tarkempaa tutkimustietoa seuraamusten erojen suuruudesta. Nuorisorangaistuksessa valvojien tapaamistiheys on noin nelinkertainen (ks. myös HE s.76). Toteutuneiden valvontatapaamisten määrä runsaan vuoden kestäneissä ehdollisen valvonnoissa on ollut 10, mutta vajaan kahdeksan kuukauden mittaisissa

nuorisorangaistuksissa toteutuneita tapaamisia oli keskimäärin 20. Lisäksi nuorisorangaistuksiin liitettiin säännönmukaisesti myös muita ohjelmaelementtejä (Halén et al 2023 s.84 ja 107 ss). Lyhytkin nuorisorangaistus sisältää enemmän velvoittavia elementtejä kuin pitkä ehdollinen vankeusrangaistus. Ja voi tulla myös täytäntöön pantavaksi ehdottomana vankeutena. Jo yksin tältä pohjalta olisikin syytä arvioida uudelleen niitä aikaisempia tulkintoja, joiden mukaan rangaistukset vastaisivat ”lähtökohtaisesti” päivissä toisiaan (ks. näistä Halén et al 2023 s.34).

Toinen syy välttää kestoon perustuvaa kytkeymää on mahdollisuus liittää ehdolliseen rangaistukseen muita elementtejä, jotka lähentävät sitä ankaruudessaan nuorisorangaistukseen. Tällöin keskiössä ei kuitenkaan ole itse ehdollisen pituus, vaan nuo muut elementit.

Kolmas syy sille, ettei seuraamuksia tule rinnastaa niiden keston perusteella on, että niiden ankaruus varioi eri tavoin keston muutoksiin. Ehdollisen vankeuden olennaisena sisältönä oleva valvonta on lähtökohtaisesti aina saman mittainen (olkoonkin, että sen intensiteetti saattaa valvonnan kestäessä hieman loiventua). Neljän kuukauden ja kahdeksan kuukauden mittaisen ehdollisen vankeusrangaistuksen välinen ankaruusero on ensi sijassa ennen kaikkea symbolinen (jossa mitta viestii teon paheksuttavuusarvioinnista). Nuorisorangaistuksen keston kaksinkertaistuminen sen sijaan merkitsee myös seuraamuksen vaativuuden tuplaantumista Tuomioiden pituuden kasvaessa ehdollisen ja nuorisorangaistuksen välinen ero korostuu ja kestoaltaan samanmittainen nuorisorangaistus tulee suhteessa ehdolliseen yhä ankarammaksi.

Kesto on keho vaihtosuhteen määrittäjä koska nuorisorangaistus on jo lähtökohtaisesti velvoittavampi, seuraamusten ankaruus varioi eri tavoin keston muutoksiin, ja ehdolliseen voidaan liittää sen sanktioankaruutta korottavia oheiselementtejä. Käytännössä lyhytkin nuorisorangaistus sisältää enemmän velvoittavia elementtejä kuin pitkä ehdollinen, ja tämä ero korostuu molempien tuomioiden keston kasvaessa. Tällä kaikella on merkitystä niin lainsäädäntöratkaisujenkin kuin rangaistuksen määräämisenkin kannalta.

On ilmeistä, että ehdollisen vankeuden ja nuorisorangaistuksen keskinäisen ankaruussuhteen arvottamisessa on tuomioistuinkohtaisia eroja. Tulkintojen esittäminen ja niiden perusteleminen näin harkinnanvaraisessa ja teoreettisluontoisessa kysymyksessä on ensi sijassa oikeuskäytännön ja sitä analysoivan tutkimuksen tehtävä. Lainsäätäjä voi lähinnä varoa, ettei asiasta esitetä harkintaa liiaksi sitovia ja turhan kaavamaisia ratkaisuja. Seuraamusten vaihtosuhteen sitominen niiden kestoon olisi yksi tällainen. Sellaista ei myöskään esitykseen sisälly. Pikemminkin liiallisen kaavamaisesta kytkennästä tunnutaan annettavan varoituksia. Mutta samalla esityksestä syntyy käsitys – ilman, että asiaa suoraan sanotaan – että yhtä vuotta pidemmän ehdollisen vankeusrangaistuksen sijasta tuomittavan nuorisorangaistuksen olisi senkin oltava samaa mittaluokkaa. Edellä on esitetty perusteita, jotka puhuvat tällaista linjausta vastaan. Lisäargumentteja voidaan löytää esityksen taustaselvityksistä ja tehdystä syyttäjäkyselystä, jonka mukaan valtaosa syyttäjistä piti 12 kuukauden nuorisorangaistus ankarampana rangaistuksena kuin vuoden ja 6 kuukauden

mittaista valvottu ehdollista vankeutta. Se, että neljännes oli vastakkaisella kannalla, kertoo vuorostaan asiassa vaikuttavista arvottamiseroista (ks. Halén et al 2023 s.32-33). Nykyisessä rangaistuskäytännössä ikäryhmälle 15-17 vakavista rikoksista (törkeä pahoinpitely, törkeä ryöstä ja törkeä huumaisanerikos) langetetut, sinänsä lukumääräisesti harvat nuorisorangaistukset ovat kyllä nuorisorangaistusasteikon ylärajoilla, mutta vastaavat ehdolliset vankeusrangaistukset ovat pituudeltaan lähes kaksinkertaiset.¹

Kaiken yllä esitetyn valossa olisi hyvinkin ajateltavissa, että nuorisorangaistuksen käyttöala olisi jo nykyisen lainsäädännön puitteissa ulotettavissa myös 12 kuukauden ylittäviin ehdollisiin rangaistuksiin. Ja ilmeisesti näin käytännössä osin tehdäänkin. Mutta toisaalta on yhtä lailla luultavaa, että osassa tuomioistuimia nuorisorangaistukset enimmäiskeston koetaan rajoittavan sen käyttöä. Tällä perustella enimmäiskeston nostolle onkin esitettävissä perusteita.

Kysymykseksi jää siten tehtävän muutoksen suuruus. Keston asettaminen samalle tasolle ehdollisen kanssa näyttäytyy ehkä ”linjakkaana” ja johdonmukaisena, mutta tuo ”johdonmukaisuus” itseasiassa ruokkii juuri ongelmallista päätelmää seuraamusten keston perustuvasta rinnasteisuudesta. Tehtävää ratkaisua on siten arvioitava ennen kaikkea sisällölliseltä kannalta, kysyen onko ajateltavissa, että nuori pystyy menestyksekkäästi selviytymään kahden vuoden mittaisesta lähtökohtaisesti intensiiviseksi suunnitellusta seuraamuksesta. Tilannetta osaksi kyllä helpottaa lakiin otettavaksi ehdotettu jälkikäteinen mahdollisuus lieventää täytäntöönpanon intensiivisyyttä. Kahden vuoden nuorisorangaistuksessa tähän olisi mahdollisuus kuitenkin vasta kun täytäntöönpanoa on kestänyt vuosi ja neljä kuukautta. Yhdyskuntapalvelun keskeyttämisprosentit taas lähtevät nousuun, jo kun ylitetään 100 tunnin rajat (ks. Anssi Keinänen, Yhdyskuntapalvelun keskeytymiseen vaikuttavat riskitekijät – rikostyyppien välinen vertailu <https://www.edilex.fi/artikkelit/3700>).

Ajatus, että nuorisorangaistus tulisi käytettäväksi ehdollisen vankeuden koko sovellutusalueella, ja ulottuisi tässä siis nykyistä pidemmälle, on kaikin puolin kannatettava. Siihen pääsemiseksi voi hyvinkin olla käytännössä tarpeen nostaa myös seuraamuksen muodollista kestorajaa. Mutta edellä esitetyin syin tässä voisi riittää esitettyä selvästi vähäisempikin nosto, esimerkiksi enimmäiskeston korottaminen yhteen vuoteen ja 6 kuukauteen. Jos taas pitäydytään hallituksen esityksen ratkaisussa, olisi syytä pohtia tehokkaampia jälkikäteisiä lievennystoimia, jotta vältettäisiin muutoin uhkaavat muunnot ehdottomiin vankeusrangaistuksiin. Myös perusteluihin liitettävä varoituksen sana seuraamusten liiallisen tiukasta keston perustuvasta kytkennästä saattaisi olla paikallaan, huomioiden nimenomaan nuorisorangaistuksen suurempi sisällöllinen intensiteetti.

¹ Koska nuorisrangaistukseen valikoituminen ohjautuu ennen kaikkea tekijän taustan ja elämäntilanteen pohjalta, ei ole erityistä perustetta olettaa, että nuorisorangaistuksen piiriin päätyneet rikokset olisivat teonpiirteiltään systemaattisesti lievempiä.

Rikoksen vakavuutta koskevan perusteen lähemmästä soveltamisesta

HE s. 76 annetaan ohjausta uuden RL 6:10a pykälän 1 momentin 2 kohdan soveltamiseen:

”Muutosten johdosta nuorisrangaistus voisi jatkossa tulla aikaisempaa useammin harkittavaksi erityisesti tilanteissa, joissa rikoksen vakavuus edellyttäisi muutoin ehdollisen vankeuden oheisseuraamusten käyttöä ja nuorisorangaistusta pidettäisiin tarkoituksenmukaisena. Yli kahdeksan kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen voidaan liittää oheisseuraamuksena yhdyskuntapalvelua, jos ehdollista vankeusrangaistusta ei voida pitää riittävän tuntuvana rikoksen vakavuuteen nähden. Ehdollisen vankeuden ja yhdyskuntapalvelun yhdistelmiä ei juurikaan tuomita alle 18-vuotiaana rikoksen tehneille. Valvonnan käyttöedellytykset alle 21-vuotiaiden kohdalla liittyvät puolestaan sosiaalisen selviytymisen edistämiseen tai uusien rikosten ehkäisemiseen eivätkä niinkään teon moitittavuuteen. Oheissakkojen tuomitseminen on puolestaan muodostunut oikeuskäytännössä kaavamaiseksi tavaksi tietyissä rikostyypeissä.

Nuorisorangaistusta voitaisiin käyttää jatkossa edellä kuvatuissa tilanteissa seuraamuksena osoittamaan nuorelle rikoksen vakavuutta (kurs. tässä).”

Ei ole aivan selvää, mihin kursivoitu ohjeistus viittaa. Ilmeisestikään sillä ei viitata nykyisiin valvontayhdistelmiin, koska niissä paino ei ole rikoksen moitittavuudessa. Ehkei edes oheissakkotilanteisiin, koska niissä on muodostunut joitain rikostyyppisiä koskeva kaavamainen käytäntö (jota ei ilmeisesti haluta muuttaa?) ja jotka rajautuvat tässä yhteydessä sinänsä ongelmattomiin liikenne rikoksiin. Ilmeisesti tarkoitus on todeta, että uutta 2-kohtaa tulisi soveltaa tilanteissa, joihin voisi nykyisellään soveltaa yhdistelmä ehdollinen+ykp. Tätä ei kuitenkaan sanota suoraan. Päinvastoin todetaan, ettei tätä yhdistelmää nykyisellään juurikaan käytetä. Perusteluissa tavoiteltua ajatusta voisi ehkä selkeyttää. Ottaen tässä huomioon lisäksi seuraavaa:

Vaikka yhdistelmä ehdollinen+ykp on verraten harvinainen, on se lukumääräisesti kuitenkin nykyistä nuorisorangaistusta tavallisempi. Viimeisen 5 vuoden aikana näitä yhdistelmiä on ikäryhmälle 15-17 tuomittu vuositason 14 kpl ja nuorisorangaistuksia 9. Pelkästään korvaamalla aiemmat ehdollisen ja yhdyskuntapalvelun yhdistelmät nuorisorangaistuksin, tuomittujen tapausten määrät yli kaksinkertaistuisivat nykyisestä.

Tämä ryhmä vastaa myös tuomioiden pituuden puolesta esityksen tavoitteita. Yhdistelmissä ehdollinen+ykp ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituus ja mediaani ovat vaihdelleet 18-20 kuukauden välillä (ks. taulukot 1 ja 2 liitteenä). Sen mukaan, mitä edellä on todettu, näitä ehdollisia vankeusrangaistuksia korvaavien nuorisorangaistusten ei kuitenkaan millään loogisella välttämättömyydellä tarvitsisi vastata pituudeltaan ”korvattavia” ehdollisia vankeusrangaistuksia.

Syyttäjän ja Risen roolit seuraamusselvityksessä

Seuraamuksen käytön laajuuden kannalta merkittävimmät ratkaisut liittyvät mitä luultavimmin seuraamusselvitysprosessiin ja syyteharkintavaiheeseen sekä niissä tehtäviksi esitettyihin muutoksiin.

Aloitevalta nuorisorangaistuksen käytön ehtona olevan seuraamusselvityksen hankkimisessa jäisi edelleen syyttäjällä. Selvityksen kohdentumien (mitä seuraamusta silmällä pitäen) se on laadittu, kuinka ja missä tuo selvityksen kohdentuminen määritetään, ja kuinka sitovaa tuo kohdentaminen on, on nykyisessä järjestelmässä jäänyt jossain määrin epäselväksi. Luultavasti käytännötkin ovat vaihdelleet. Risen tilastoissa esiintyy kaikkiaan 7 eri selvitystyyppiä (ks. Halén et al 2023 s.58). Yksi nuorisorangaistuksen vähäisen käytön syistä liittyi tähän asetelmaan: Kun syyttäjät eivät pyytäneet arviota nuorisorangaistuksen soveltuvuudesta, ei se myöskään tullut arvioinnin kohteeksi. Tähän pulmaan ollaan hakemassa ratkaisua muutoksilla Lakiin nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä tehtävillä muutoksilla (lain 5 §). Ne kaikki vaikuttavat sinänsä perustellulta, olkoonkin, että seuraamusselvitysprosessin vaihteet ja eri toimijoiden roolit jäävät – ainakin ulkopuoliselle tarkkailijalle – edelleenkin hieman epäselväksi.

HE s. 77 todetaan syyttäjän osalta:

”Seuraamusselvityksessä arviointiin ryhdyttäisiin edelleen lähtökohtaisesti syyttäjän pyynnöstä. Syyttäjän pyyntö merkitsee *syyttäjän alustavaa käsitystä siitä, mihin seuraamusvaihtoehtoihin käsillä olevan tapauksen tiedossa olevissa olosuhteissa olisi perusteltua kiinnittää selvityksessä huomiota....* Syyttäjä voisi pyytää siis Rikosseuraamuslaitokselta lausuntoa esimerkiksi nuorisorangaistuksen edellytysten selvittämiseksi hieman vastaavasti kuin yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 10 §:ssä (400/2015) yhdyskuntapalvelusta ja yli 21-vuotiaita koskevasta ehdollisen vankeuden oheisvalvonnasta.”

Risen roolista todetaan s.78 mm:

” Jos nuoren olosuhteet puoltaisivat valvonnan tai tuen tarvetta seuraamuksen aikana, tulisi *Rikosseuraamuslaitoksen selvittää säännönmukaisesti ehdollisen vankeuden oheisvalvonnan tarpeen lisäksi myös nuorisorangaistuksen tarve ja soveltuminen.* Vaikka arviointiin ryhdyttäisiin edelleen syyttäjän pyynnöstä, Rikosseuraamuslaitos voisi erityisesti alle 18-vuotiaana epäillyn rikoksen tehneiden kohdalla arviossaan katsoa aikaisempia lain esitöitä (HE 229/2009 vp, s. 22) mukaillen, että nuoren olosuhteet puoltaisivat seuraamusta, *johon syyttäjän selvityspyyntö ei olisi kohdistunut.*”

Jos olen asian oikein ymmärtänyt, syyttäjä kohdentaa selvityspyyntönsä edelleen tiettyyn rangaistuslajiin (vai voiko näitä lajeja olla useampi?). Rise laatii selvityksen pyynnön

mukaisesti, mutta sillä tavalla laveammin, että tuomioistuin voi halutessaan aina harkita myös nuorisorangaistuksen käyttämistä. Ja lisäksi Rise voi myös nimenomaisesti suosittaa lausunnossaan jonkin muun kuin sen seuraamuksen käyttämistä, mihin syyttäjä on selvitystä pyytänyt. Jos kuvaus vastaa esityksessä tavoiteltua, asetelman olisi ehkä voinut tiivistää esitykseen selkeämmin. Jos tiivistys antaa väärän kuvan, perusteluja pitäisi ehkä tarkentaa.

Koulutus ja seuranta

Arviot yhdyskuntaseuraamusten tulevista käyttömääristä eivät yleensä ole osuneet kohdalleen. Yhdyskuntapalvelun puolella ne aliarvioitiin rankasti, nuorisorangaistuksen ja valvontarangaistuksen puolella on päästy vain murto-osaan tavoitelluista lukemista. Hallituksen esitykseen tavoitteeksi kirjattu 100-150:sta nuorisorangaistuksesta on taannoisia arvioita realistisempi, mutta yhtä kaikki sekin varsin kunnianhimoinen.

Uudistuksen tavoitteiden toteutuminen tarvitsee tuekseen oikein ajoitettua koulutusta ja tiedotusta, joka kattaa koko toimijakentän (Rise, syyttäjälaitos ja tuomioistuimet). Koulutuksen ohella myös uudistuksen tutkimusseurantaan on syytä panostaa. Esitöissä kiinnitetään huomio nuorisorangaistusten määrien seurantaan sen selvittämiseksi, saavutetaanko muutoksilla arvioituja määrällisiä vaikutuksia. Tämän ohella seurattavia kysymyksiä ovat täytäntöönpanon toimivuus mahdollisesti hyvinkin pitkiksi muodistuvissa seuraamuksissa, syyttäjälaitoksen ja Risen yhteistyön muodot seuraamusselvitys- ja syyteharkintavaiheessa, sekä laajempänä kysymyksenä suomalaiseen järjestelmään uutena elementtinä tulleen seuraamusselvityksen rooli rangaistuksen määräämisprosessissa (eli kysymys siitä, mikä taho käytännössä tekee ratkaisun sovellettavasta rangaistuksesta).

Kyse on kaiken kaikkiaan onnistuneesta ja hyvin valmistellusta kokonaisuudesta. Jakson 5 arviot vaihtoehtoisista ratkaisuista ja mahdollisista jatkotoimista on nekin myös helppo allekirjoittaa.

Helsingissä 4.3.2026

Tapio Lappi-Seppälä

Rikosoikeuden ja kriminologian professori (emeritus)

Taulukko 1. Pitkiin nuorisorangaistuksiin johtaneista rikoksista vuosina 2019-2023 tuomittujen ehdollisten vankeusrangaistusten pituus

2019-2023 Ikäryhmä 15-17 v	A Ehdolliset (kaikki) N kk (ka)		B Ehdollinen + YKP N kk (ka)		C Nuorisorangaistus N kk (ka)	
	N	kk (ka)	N	kk (ka)	N	kk (ka)
21:6§1 Törkeä pahoinpitely	106	13.5	4	18.3	3	10.7
31:1§1 Ryöstö	455	8.4	17	16.1	11	9.0
31:2§1 Törkeä ryöstö	63	20.0	10	20.6	7	11.7
50:2§ Törkeä huumausainerikos	12	15.7	0	..	2	11.0

Lähde: SVT StatFin

Taulukko 2. Ikäryhmälle 15-17 tuomitut rangaistukset 2022 ja 2023 sekä vuosien 2019-2023 keskiarvo

	Lukumäärä			Vankeuden keskiarvo (kk)			Vankeuden mediaani (kk)	
	2022	2023	2019- 2023 ka.	2022	2023	2019- 2023 ka.	2022	2023
Ehdoton	30	62	31	27.9	23.1	30.1	31	26
Ehdollinen: kaikki	478	632	459	6.5	6.2	6.1	4	4
Ehdollinen: pelkkä	429	573	410	6.3	6.1	5.9	4	4
Ehdollinen + valvonta	227	268	224					
Ehdollinen + oheiss.	32	46	36	2.5	4.1	2.8	1	2
Ehdollinen + YKP	17	13	14	18.5	19.8	18.7	19	20
Nuorisorangaistus	7	9	9	6.9	11	8.2	5	12
Tuomioistuinsakko	1753	2127	1808					
Oikeudessa tuomitut	2363	2929	2401					

Lähde: Tilastokeskus, StaFin